

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 331.526

*Малік М.Й.,
д.е.н., професор, академік НААН, завідувач відділу
розвитку підприємництва і кооперації,
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"*
*Шпикуляк О.Г.,
д.е.н., професор, декан економічного факультету,
Вінницький національний аграрний університет,
Пехов В.А.,
здобувач,
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"*

РОЗВИТОК КООПЕРАТИВНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. В аграрному секторі економіки України значна частина виробників зосереджена у власних селянських господарствах та малих підприємствах. Власні селянські господарства, малі сільськогосподарські підприємства і фермерські господарства виробляють більше половини валової сільськогосподарської продукції. Крім того понад 70% трудомісткої сільськогосподарської продукції повсякденного споживання – картоплі, овочів, фруктів, молока та м'яса – виробляють приватні селянські господарства, які не мають постійно діючих каналів реалізації такої продукції. Як наслідок – значна частина виробленої продукції використовується нераціонально. Частина її потрапляє до споживачів через посередників, частина продається селянами на стихійних ринках. В таких умовах визначну роль у розвитку цих формувань відіграватиме сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, яка дає можливість, шляхом концентрації обслуговуючих функцій за межами самих господарств, знижувати трансакційні витрати і сприяти росту ефективності сільськогосподарського виробництва та розвитку соціального капіталу [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що останніми роками в Україні накопичено відповідний досвід розробки методик формування кооперативів та інших засад кооперативотворчості. Плідно у цьому напрямі працюють: В.В. Зіновчук [2], Л.В. Молдаван [6], Р.Я. Корінець [10], В.В. Гончаренко, М.П. Гриценко [10], В.К. Збарський, О.А. Пантелеймоненко, І.О. Соловійов, Ю.В. Ушкаренко, В.Ф. Горбонос [3], М.Й. Малік [4; 5; 9] та ін.

Не дивлячись на те, що в Україні тривалий період функціонували кооперативи, сільськогосподарська обслуговуюча кооперація знаходиться у зародковому стані. Розвиток кооперативних відносин, в першу чергу, залежить від стану функціонування особистих селянських господарств та малих підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка стану розвитку кооперативних відносин в аграрній сфері та обґрунтування напрямів і умов їх активізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кооперація покликана надати сільським товаровиробникам можливість одержувати зиск не тільки від виробництва, але й від подальших стадій руху виробленої ними продукції, брати участь у великомасштабному бізнесі, використовувати професійних управлінців, ділити ризик, контролювати канали збуту своєї продукції і постачання, впливати на ціни, бути рівноправними партнерами у ринкових відносинах.

Важливою є місія кооперації сільських товаровиробників у протистоянні безконтрольному поширенню посередницького бізнесу. Ця проблема існує не тільки у нашій країні – кожна країна ринкової економіки пройшла шлях обмеження посередницького бізнесу. Проте в Україні діяльність посередницьких структур у сільському господарстві досить поширена, що стало проблемою національного масштабу. Село страждає від надмірно високих цін на матеріально-технічні ресурси та явно занижених цін на вироблену сільськогосподарську продукцію. Проблема диспаритету цін посилюється армією численних ринкових посередників.

Про проблеми сільськогосподарської обслуговуючої кооперації свідчить динаміка зміни кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (рис. 1., табл. 1).

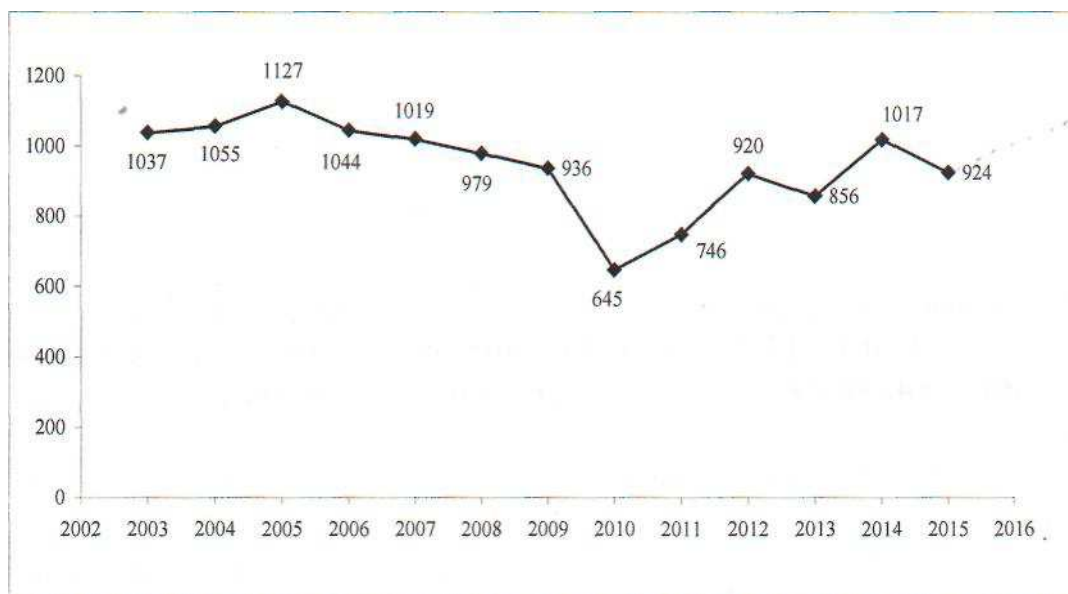

Рис. 1. Динаміка формування та функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 1

Кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні за видами станом на 01.04.2014

Області	Кількість СОК, одиниць		Всього за видами									
			переробні		заготівельно-збутові		постачальницькі		інші		багатофункціональні	
	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі	зареєстр.	діючі
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
АР Крим	76	52	4	4	15	5	9	6	32	27	16	10
Вінницька	88	33	4		26	18			16	3	42	12
Волинська	38	17			6	1					32	16
Дніпропетровська	33	33	2	2	7	7			1	1	23	23
Донецька	13	11	1	1	1	1			4	3	7	6
Житомирська	104	66			9	7			10	10	85	49
Закарпатська	14	8	2	2	3	1			3	1	6	4
Запорізька	25	14	2	0	3	2	3	1	4	2	13	9
Івано-Франківська	92	84	1	1	33	31	1	1	4	4	53	47
Київська	56	56	6	6	5	5	1	1	29	29	15	15
Кіровоградська	29	16	1	1	11	6			2		15	9
Луганська	22	14	1		1						20	14
Львівська	52	22	4		22	11	2	0	11	1	13	10
Миколаївська	16	16			9	9	2	2			5	5
Одеська	41	18	3		24	10	3	1	2	1	9	6
Полтавська	37	13	1	0	23	9			3	0	10	4
Рівненська	42	24	1	1	5	3			15	9	21	11
Сумська	40	14			7	1			9	5	24	8
Тернопільська	21	3	1		4				6	1	10	2

продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Харківська	16	5	1	1	2		1	1	3		9	3
Херсонська	41	41	3	3	23	23	1	1	1	1	13	13
Хмельницька	13	10	2	2	2	2	1	1			8	5
Черкаська	65	61	4	3	40	40					21	18
Чернівецька	28	16			6	6			7	3	15	7
Чернігівська	25	19			9	8	3	2			13	9
Всього	1027	666	44	27	296	206	"27	17	162	101	498	315

Джерело: розроблено авторами

У зв'язку зі значною кількістю приватних селянських фермерських господарств і фізичних осіб – сільськогосподарських товаровиробників доцільно сприяти формуванню за безпосередньою їх участю кооперативного сегмента аграрного ринку. Водночас його формування стримується недосконалістю законодавства, слабкою матеріальною базою, відсутністю кваліфікованих кадрів – організаторів кооперативного руху, недостатньою обізнаністю селян у перевагах об'єднання зусиль на умовах кооперації для подальшого розвитку й відсутністю належної державної підтримки.

Як наслідок, в Україні практично зупинився процес створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, а окремі з них припинили свою діяльність. Станом на 1 січня 2015 року в Україні було зареєстровано 924 таких кооперативів, що близько рівня 2005 року. Дані проблеми вимагають наукової дискусії з акцентуванням уваги науковців на розвитку сільськогосподарської кооперації. Недостатньо уваги приділяється організаційно-економічним, соціологічним заходам, залученню інвестицій у розвитку кооперації та відстоюванню інтересів дрібних товаровиробників.

Проте очевидно, що проблема потребує значних досліджень як у теоретичному аспекті, так і на практиці – виявити причини недостатнього розвитку кооперації та обґрунтувати шляхи їх вирішення, дати оцінку стану функціонування сільськогосподарської кооперації й можливостей підвищення ефективності діяльності кооперативів.

Світова практика кооперативного руху вже півтора століття доводить високу результативність його економічних та соціальних функцій. Організаційна структура, а також формальні й неформальні кооперативні зв'язки активно мобілізують внутрішні резерви учасників кооперації на досягнення максимуму в діяльності кожного кооператора та їх об'єднань різних рівнів. Кооперування є логічною стадією подальшого розвитку реформ і стає можливим завдяки виникненню значної кількості незалежних приватних власників. Мова йде про утворення нової організаційної структури сільського господарства, побудованої “знизу-вгору” на таких фундаментальних засадах ринкової економічної системи, як провідна роль індивідуального матеріального інтересу, реалізація можливості економічного вибору, розвиток здорової конкуренції, обмеження державного втручання і регулювання в АПК.

Прийняття у 1997 році Закону України “Про сільськогосподарську кооперацію” мало позитивний вплив на ріст кількості сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Проте значний поштовх для розвитку кооперації мав Указ Президента України від 3 грудня 1999 року “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки”. Указом декларувалася підтримка розвитку власних селянських господарств на основі приватної власності на майно і землю.

Прийняття рамкового Закону України “Про кооперацію” у 2003 році, як і прийняття Програми розвитку сільськогосподарських кооперативів на 2003-2004 роки не змінило ситуації у розвитку кооперації. Починаючи з 2005 року і до 2009 року кількість кооперативів зменшувалася.

Новий кількісний ріст сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів можна пояснити очікуванням державної підтримки в рамках “Державної цільової економічної програми підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на період до 2015 року”, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 червня 2009 р. № 557 і виділених у 2009 році 39 млн. грн. Однак ця постанова Кабінету Міністрів була відмінена Постановою Кабінету Міністрів України “Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм” №704 від 22 червня 2011 року. Як наслідок кількість кооперативів скоротилася до 645 у 2010 році. У наступні роки за ініціативою Міністерства аграрної політики і продовольства “Рідне село” активізувалася робота із залучення сільських територіальних громад, що сприяло зростанню кількості сільськогосподарських кооперативів і забезпечило їх ріст до 1017 у 2014 році. Найбільша кількість діючих кооперативів зафіксована у Житомирській (104), Івано-Франківській (92), Вінницькій (88) областях. Найменша кількість таких кооперативів – у Миколаївській (16), Донецькій (13), Хмельницькій (13) областях. Проте ця ініціатива не була підкріплена актами державної підтримки – ресурсами, що викликало розчарування серед сільського населення і місцевих органів влади.

Друга проблема: кооперативи зареєстровані, але не працюють. Наприклад, у Житомирській області зареєстровано 104 кооперативи, а фактично працюють - 66, в Полтавській - 34 і, відповідно,

15, Рівненській - 38 і 13. Із загальної кількості 1027 кооперативів (2014 р.) реально здійснювали господарську діяльність 666 кооперативів.

У структурі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів найбільшу частку займають багатофункціональні і заготівельно-збутові (рис. 2). Золоте правило кооперації проголошує, що починати треба із простого та просуватися до складного.

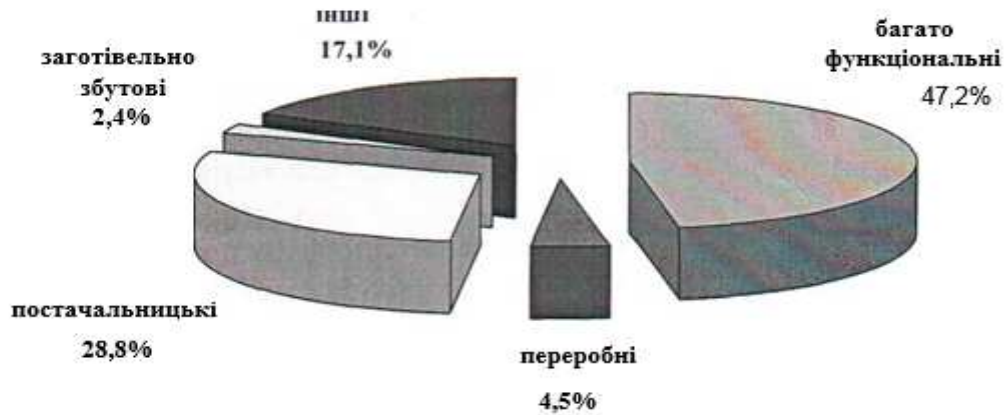

Рис. 2. Структура сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (на 1 січня 2014 р.)

Джерело: [8]

Оцінка впливу кооперативів на сільськогосподарських виробників не може визначатися лише їх кількістю. Головними показниками їх діяльності повинні бути кількість членів кооперативу та обсяги наданих послуг таких кооперативів своїм членам і їх характеристики. Станом на 2014 рік членами СОК були 22521 чоловік, а працювало в них всього 1440 людей (у середньому 2 чоловіки на кооператив – керівник і бухгалтер). У середньому один кооператив нараховує 35 членів. Середньостатистичний СОК надає у рік послуг на суму ~ 55 тис. грн.. Його пайовий фонд складає 108 тис. грн., а основні засоби - 99 тис. грн. [8].

В останні роки розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації приділяється увага з боку Всеукраїнської громадської організації “Союз учасників сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України” (ВПО СУСОКУ) та Міжнародні проекти Агроінвест ІІАІ8Б і спільний Проект ЕС/ПРООН “Місцевий розвиток, орієнтований на громаду”.

Союз створений 05 грудня 2008 року, мета СУСОКУ – сприяння розвитку масового кооперативного руху, формування розгалуженої системи сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, задоволення та захист спільних інтересів свої членів, підвищення прибутковості власних селянських та фермерських господарств, подолання бідності,

Метою Проекту є сприяння розвитку сільського господарства України та підвищення конкурентоспроможності агробізнесу незалежно від організаційно-правової форми та масштабів виробництва. Крім того Проект ставить за мету сприяти зміцненню експортного потенціалу України як учасниці глобальної ініціативи із забезпечення продовольчої безпеки.

Одним з головних завдань Проекту ІІАІ8Б Агроінвест є підтримка стабільної, орієнтованої на ринок аграрної політики, яка сприятиме припливу інвестицій та сталому розвитку і зростанню сільського господарства України.

Метою спільного Проекту ЕС / ПРООН “Місцевий розвиток, орієнтований на громаду” (МРГ) є сприяння сталому соціально-економічному розвитку на місцевому рівні шляхом зміцнення спільного управління та заохочення громадських ініціатив по всій Україні.

Завдання місцевих громад та представників влади полягає у впровадженні місцевого розвитку, орієнтованого на громаду, запровадженні місцевого планування за участі громад, наданні громадських послуг, відновленні базової соціальної та комунальної інфраструктур, а також розвитку малого фермерського бізнесу.

Практика діяльності Міжнародної благодійної організації “Добробут Громад” (Heifer-Ukraine) доводить, що при належному обсязі забезпечення початкових витрат об’єднання господарств населення можуть провадити успішну господарську діяльність, конкуруючи з іншими організаційно-правовими формами господарювання у сільському господарстві. Так, лише у 2013 р., за сприяння цієї організації було реалізовано 24 проекти, у яких спільну діяльність провадять понад 2,8 тис. господарств населення. При цьому обсяг залучених коштів на ці цілі склав понад 13,7 млн грн., не

включаючи ресурси загальною вартістю 5,6 млн грн, які були отримані від фінансування діяльності СОКів за рахунок державного бюджету, грантів інших організацій і власних внесків громад [7].

Сучасні проблеми розвитку сільськогосподарських кооперативів знаходяться у причинно-наслідковому взаємозв'язку з проблемами минулого. На території сучасної України протягом тривалого часу не було вільної ринкової економіки. Через слабкий економічний стан більшість створених кооперативів не мають ресурсів для розвитку і їх послуги поки що не доступні для більшості населення [3].

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів показує, що сільськогосподарські підприємства не беруть участі у їх формуванні, хоч так само відчувають вплив посередників із збуту сільськогосподарської продукції і постачання засобів виробництва.

Недоліками діяльності значної частини сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є комерціалізація їхньої діяльності, недотримання інших кооперативних принципів у внутрішньогосподарських відносинах. Відсутність в Україні динамічного кооперативного руху пояснюється тим, що суб'єкти господарювання ще не усвідомили необхідності й сутності захисту своїх економічних інтересів.

Кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів має синусоїдальний тренд.

Відсутність реального планування державної політики у розвитку кооперації, фінансова незабезпеченість заходів державної політики породжує у кооперативному середовищі невпевненість у перспективах кооперації. Про це свідчить наявність непрацюючих зареєстрованих сільськогосподарських кооперативів.

Середній розмір кооперативів свідчить про те, що кооперативи є "кооперативами одного села" і мають слабку матеріальну базу, що ставить під сумнів їх здатність до швидкого саморозвитку.

Звідси висновок про те, що кооперативи у такому стані не мають значного впливу на економіку. Тому держава повинна створити сприятливі умови, шляхом формування й ефективного застосування необхідних стимулів економічного і соціального плану, які здатні сформувавши в суспільстві, особливо у селян, позитивне ставлення до кооперації як системи колективного вирішення проблем сільського розвитку. Тут потрібна відповідна державна аграрна політика, базована на інституційних нормах, що витікають з традицій української аграрної дійсності.

Бібліографічний список

1. Горбонос В.Ф. Про теоретичні засади розвитку кооперації / В.Ф. Горбонос // Економіка АПК. – 1997. – № 3. – С. 36-38.
2. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В.В. Зіновчук, друге видання, доп. і перероб. – К. : Логос, 2001. – 380 с.
3. Кооперація в агробізнесі / Горбонос Ф.А., Янковська Л.Н., Павленчик Н.Ф. та ін. – Львів: Львівській університет бізнесу та права, 2011. – 360 с.
4. Малік М.Й. Інституціональні засади і розвиток соціального капіталу в аграрній сфері / М.Й. Малік // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 182-185.
5. Малік М.Й. Мотивація виробничої діяльності в аграрній сфері економіки : монографія / М.Й. Малік. – К. : ІАЕ, 1995. – 117 с.
6. Молдаван Л.В. Роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у процесі реорганізації КСП / Л.В. Молдаван. – К. : Тасіс. Сприяння розвитку сільськогосподарських кооперативних організацій в Україні, 2000. – 52 с.
7. Річний звіт. Міжнародна благодійна організація "Добробут громад" [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://www.heifet.org.ua>.
8. Статистичний щорічник України за 2013 р. / [За редакцією О.Г. Осауленка]. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 534 с.
9. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.М. Заяць та ін.] ; за ред. М.Й. Маліка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 50 с.
10. Томич І.Ф. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив: початок шляху : практичний посібник / І.Ф. Томич, Р.Я. Корінець, М.П. Гриценко. – К. : ЕДЕЛЬВЕЙС, 2013. – 96 с.

References

1. Horbonos, V.F. (1997), "About theoretical principles of development of cooperation", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 36-38.
2. Zinovchuk, V.V. (2001), *Orhanizatsiini osnovy silskohospodarskoho kooperatyvu* [Organizational bases of agricultural cooperative], Lohos, Kyiv, Ukraine, 380 p.
3. Horbonos, F.A., Yankovska, L.N., Pavlenchuk, N.F. et al. (2011), *Kooperatsiia v ahrobiznesi*

[Cooperation in agribusiness], Lvivskiy universytet biznesu ta prava, Lviv, Ukraine, 360 p.

4. Malik, M.Y. (2012), "Institutional principles and development of social capital in agrarian sphere", *Ekonomika APK*, no. 1, pp. 182-185.

5. Malik, M.Y. (1995), *Motyvatsiia vyrobnychoi diialnosti v aharnii sferi ekonomiky* [Motivation of productive activities in the agrarian sphere of economy], monograph, IAE, Kyiv, Ukraine, 117 p.

6. Moldavan, L.V. (2000), *Rol silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv u rozvytku aharnoho vyrobnytstva* [The role of agricultural service cooperatives in the process of restructuring collective farms], Tasis, Kyiv, Ukraine, 52 p.

7. Annual report. International Charitable Organization "The welfare of the community", available at: <http://heifet.ohg.ua>.

8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2014), *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2013 r.* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2013], Kyiv, Ukraine, 534 p.

9. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., Zaiats, V.M. et al. (2013), *Stratehichni napriamy rozvytku pidpriemnytstva i kooperatsiii v silskomu hospodarstvi na period do 2020 roku* [Strategic directions of development of entrepreneurship and cooperation in agriculture in the period 2020], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 50 p.

10. Tomych, I.F., Korinets, R.Ya. and Hrytseko, M.P. (2013), *Silskohospodarskyi obsluhovuiuchy kooperatyv: pochatok shliakhu* [Agricultural Service Cooperative: the beginning of the way], practical handbook, Edelweis, Kyiv, Ukraine, 96 p.

Малік М.Й., Шпикуляк О.Г., Пехов В.А. РОЗВИТОК КООПЕРАТИВНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНІЙ СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Мета. Метою статті є оцінка стану розвитку кооперативних відносин в аграрній сфері та обґрунтування напрямів і умов їх активізації.

Методика дослідження. В процесі дослідження використано систему методів і методичних підходів. Зокрема, застосовано: монографічний метод – при визначенні проблемних теоретико-методичних і практичних аспектів розвитку кооперативних відносин в аграрній сфері економіки; експертно-аналітичний метод – при оцінці стану кооперації як форми самоорганізації агробізнесу в контексті сучасних вітчизняних реалій економічного і соціального процесу на селі; економіко-аналітичний метод – при визначенні системних проблем розбудови кооперативного руху як найбільш ефективного механізму залучення дрібних товаровиробників до системи організованого агропродовольчого ринку; метод економічного прогнозування – при обґрунтуванні пропозицій щодо активізації розвитку кооперативних відносин.

Результати. У статті розкриті проблемні теоретико-методичні й практичні аспекти розвитку кооперативних відносин в аграрній сфері економіки. Здійснена ґрунтовна оцінка стану кооперації як форми самоорганізації агробізнесу в контексті сучасних вітчизняних реалій економічного і соціального процесу на селі. Проаналізовано стан і визначено системні проблеми розбудови кооперативного руху як найбільш ефективного механізму залучення дрібних товаровиробників до системи організованого агропродовольчого ринку, а також як соціального надбання, соціального капіталу зокрема. Визначено місії кооперації як особливої форми організації агробізнесу, а також як механізму самоорганізації виробників задля досягнення високого соціально-економічного ефекту. Обґрунтовані пропозиції щодо активізації розвитку кооперативних відносин, виходячи з кількісних характеристик – кількості сільськогосподарських кооперативів з ідейною проекцією перспективності даної форми господарювання для вітчизняного агросектору.

Наукова новизна. Пропозиції щодо активізації розвитку кооперативних відносин, виходячи з кількісних характеристик – кількості сільськогосподарських кооперативів з ідейною проекцією перспективності даної форми господарювання для вітчизняного агросектору

Практична значущість. Отримані результати дослідження сприятимуть активізації розвитку кооперативного руху і удосконаленню кооперативних відносин в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: кооперація, аграрна сфера, сільське господарство, ринок, сільськогосподарські виробники.

Malik M.Y., Shpykuliak O.H., Pekhov V.A. THE DEVELOPMENT OF COOPERATIVE RELATIONS IN THE AGRARIAN SPHERE OF THE ECONOMY

Purpose. The aim of the article is the assessment of the development of cooperative relations in the agrarian sphere and substantiation of the directions and conditions for their activation.

Methodology of research. The system of methods and methodological approaches were used in the research process. In particular, were used: monographic method – in determining the theoretical and methodological problems and practical aspects of the development of cooperative relations in the agrarian sphere of the economy; expert and analytical method – in assessing the state of cooperation as a form of self-organization of agribusiness in the context of current domestic realities of economic and social process in rural areas; economic and analytical method – in determining systemic problems of the development of the cooperative movement as the most efficient tool for the involvement of the small commodity producers to the system of organized agro-food market; method of economic forecasting – in substantiating the proposals on intensification of the development of cooperative relations.

Findings. The theoretical and methodological problems and practical aspects of the development of cooperative relations in the agrarian sphere of the economy have been disclosed in the article. The thorough assessment of the cooperation as a form of self-organization of agribusiness in the context of current domestic realities of economic and social process in rural areas has been conducted. The state has been analyzed and systemic problems of the development of the cooperative movement as the most efficient tool for the involvement of the small commodity producers to the system of organized agro-food market, as well as social domain, including social capital. The mission of

cooperation as a special form of agribusiness organization, as well as the mechanism of self-organization of producers to achieve high social and economic effect has been defined. It has been substantiated proposals on intensification of the development of cooperative relations based on quantitative characteristics – number of agricultural cooperatives with the ideological projection of prospects for this form of management for the domestic agricultural sector.

Originality. Proposals on intensification of the development of cooperative relations based on quantitative characteristics – number of agricultural cooperatives with the ideological projection of prospects for this form of management for the domestic agricultural sector have been presented in the article.

Practical value. The obtained results of the research will contribute to activation of the development of cooperative movement and improving cooperative relations in the agricultural sector of the economy.

Key words: cooperation, agrarian sphere, agriculture, market, agricultural producers.

Малик Н.И., Шпикуляк А.Г., Пехов В.А. РАЗВИТИЕ КООПЕРАТИВНЫХ ОТНОШЕНИЙ В АГРАРНОЙ СФЕРЕ ЭКОНОМИКИ

Цель. Целью статьи является оценка состояния развития кооперативных отношений в аграрной сфере и обоснование направлений и условий их активизации.

Методика исследования. В процессе исследования использована система методов и методических подходов. В частности, применены: монографический метод - при определении проблемных теоретико-методических и практических аспектов развития кооперативных отношений в аграрной сфере экономики; экспертно-аналитический метод - при оценке состояния кооперации как формы самоорганизации агробизнеса в контексте современных отечественных реалий экономического и социального процесса на селе; экономико-аналитический метод - при определении системных проблем развития кооперативного движения как наиболее эффективного механизма привлечения мелких товаропроизводителей в систему организованного агропродовольственного рынка; метод экономического прогнозирования - при обоснованной предложений по активизации развития кооперативных отношений.

Результаты. В статье раскрыты проблемные теоретико-методические и практические аспекты развития кооперативных отношений в аграрной сфере экономики. Осуществлена основательная оценка состояния кооперации как формы самоорганизации агробизнеса в контексте современных отечественных реалий экономического и социального процесса на селе. Проанализировано состояние и определены системные проблемы развития кооперативного движения как наиболее эффективного механизма привлечения мелких товаропроизводителей в систему организованного агропродовольственного рынка, а также как социального достижения, социального капитала в частности. Определены миссии кооперации как особой формы организации агробизнеса, а также как механизма самоорганизации производителей для достижения высокого социально-экономического эффекта. Обоснованные предложения по активизации развития кооперативных отношений, исходя из количественных характеристик - количества сельскохозяйственных кооперативов с идейной проекцией перспективности данной формы хозяйствования для отечественного агросектора.

Научная новизна. Предложения по активизации развития кооперативных отношений, исходя из количественных характеристик - количества сельскохозяйственных кооперативов с идейной проекцией перспективности данной формы хозяйствования для отечественного агросектора.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования будут способствовать активизации развития кооперативного движения и совершенствованию кооперативных отношений в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: кооперация, аграрная сфера, сельское хозяйство, рынок, сельскохозяйственные производители.

УДК 331.108.45

**Брич В.Я.,
д.е.н., професор,
Білоус Л.И.,
викладач,**

Тернопільський національний економічний університет

МІСЦЕ РОБІТНИЧИХ КАДРІВ У СТРУКТУРІ ЛЮДСЬКИХ РЕСУРСІВ

Постановка проблеми. Сьогодні найбільш вагомим та продуктивним чинником виробництва стає праця та її носії – працівники із їхнім рівнем кваліфікації, внутрішнім потенціалом, здатністю розвиватися та самовдосконалюватися. В економічній науці для позначення носія фактору праці використовуються такі поняття, як людські ресурси, робоча сила, людський фактор, трудовий потенціал, людський капітал, персонал, кадри та ін. В свою чергу, в управлінській науці і практиці відсутня чітка ідентифікація термінів, що дає змогу паралельно використовувати окремі з них. Однією з ознак, що обумовлює термінологічні відмінності є характер та спрямованість діяльності.